

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КОНДРАТЕНКО ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.9:342.7–056.24

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВ І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор
Соболь Євген Юрійович,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Джафарова Олена В'ячеславівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
поліцейської діяльності та публічного
адміністрування;

доктор юридичних наук, доцент
Комзюк Володимир Трохимович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, професор
кафедри державно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, доцент
Дрозд Олексій Юрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник відділу докторантури та
ад'юнктури.

Захист відбудеться 28 вересня 2019 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий 26 серпня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні тенденції цивілізаційного розвитку зобов'язують більшість країн світу враховувати при реалізації функцій держави приписи міжнародного права щодо гарантування високого рівня реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю. Тому за процесів постійної глобальної демократизації й активізації європейської інтеграції нашої країни до вітчизняних суб'єктів публічної адміністрації висуваються суттєві вимоги з підтримання стійкого недискримінаційного і доступного соціального середовища для такої категорії людей.

На конституційному рівні Україна є демократичною, правовою та соціальною державою, що зумовлює корегування напрямків, форм і видів управлінської діяльності суб'єктів владних повноважень залежно від стану забезпечення прав і свобод людини та громадянина в країні. Щодо осіб зі стійкими порушеннями функцій організму в українському суспільстві та державі привалює стала позиція по дотриманню соціальної моделі інвалідності. Ці громадяни прирівнюється до малозахищених верств населення, які потребують системного соціального захисту. Натомість під впливом ідей культурного плюралізму у Європейському Союзі (далі – ЄС) зазначена модель трансформувалася до свого правозахисного варіанту згідно з приписами Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006.

Специфіка правозахисної моделі полягає в тому, що вона визнає інвалідність правовою категорією, коли такі індивіди сприймаються рівноправними носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Головне завдання публічної адміністрації полягає в усуненні перепон соціального середовища, що зумовить повноцінну реалізацію їхнього правового статусу. Отже, нагальним є перегляд відповідної державної політики України, де ключове місце відводиться зменшенню серед населення дискримінаційних проявів, вилучення юридичних норм сегрегаційного характеру тощо. Потребують переосмислення й підвалини виконавчої та розпорядчої діяльності суб'єктів публічної адміністрації шляхом переходу на раціональні й оптимальні засади функціонування у соціальній сфері.

Натомість сьогодні транслюється офіційна позиція низки суб'єктів владних повноважень щодо дієвості проведених заходів для подолання дискримінації за ознакою інвалідності, зокрема у спосіб внесення численних змін і доповнень до законодавства. Варто констатувати, що навіть виконання значної кількості пунктів Плану заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1073-р, не дозволяє вести мову щодо значного поліпшення цієї складної ситуації. Про це свідчать результати постійних моніторингів низки правозахисних організацій і громадських організацій осіб з інвалідністю.

В умовах реформування вітчизняного адміністративного права та зміни науково-теоретичних аспектів розуміння сутності публічного адміністрування все активніше привертається увага на практику впровадження та застосування засад людиноцентризму у цій сфері. Наша країна прагне входження до європейського правового поля, що пропагує людиноцентричний підхід в публічному адмініструванні. Він базується на положеннях щодо дотримання всієї сукупності міжнародних стандартів прав людини та високого рівня правового забезпечення їхніх суб'єктивних прав.

З огляду на вищевикладене, постала необхідність розвитку оновленої системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в Україні. Вона ґрунтується на ідеях правозахисної моделі інвалідності, що органічно поєднана з людиноцентричним підходом у публічному адмініструванні. На суб'єктів публічної адміністрації покладено зобов'язання відійти від засад виключної практики соціального захисту осіб з інвалідністю на користь організації сприятливих і достатніх умов соціального середовища, що дозволяє цим людям реалізувати свої конституційні права та свободи на рівні з іншими громадянами країни.

Період після проголошення незалежності нашої країни й до сьогодні характеризується безупинними процесами формування та розвитку законодавства, теоретичних і практичних засад щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, закріплених нормами міжнародних правових актів і Конституції України. До цього долучилася значна когорта вітчизняних науковців, зокрема: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, О. І. Безпалова, Ю. П. Битяк, І. Л. Бородін, О. П. Гетманець, В. В. Головченко, М. М. Гуренко, С. М. Гусаров, О. В. Джафарова, О. Ю. Дрозд, О. В. Зайчук, Л. Є. Кисіль, А. М. Колодій, А. Т. Комзюк, В. Т. Комзюк, Т. Г. Корж-Ікаєва, К. Б. Левченко, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, О. М. Музичук, О. В. Негодченко, А. Ю. Олійник, В. П. Петков, С. В. Петков, П. М. Рабінович, О. Ю. Синявська, В. В. Сокурєнко, В. О. Тімашов, Р. В. Шаповал. Питання реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю за останні роки ставали предметом розгляду низки вчених, зокрема: В. О. Азін, М. О. Андрєєва, Л. Ю. Байда, І. С. Верховод, І. Г. Виртосу, Т. О. Гладун, О. В. Заярнюк, А. В. Іпатов, Н. В. Коляденко, А. А. Колупаєва, В. П. Кохан, А. М. Куца, О. Й. Лесько, Р. О. Павлюков, С. В. Пасічніченко, В. І. Петрусевич, Н. З. Софій, В. С. Тарасенко, Я. І. Федан, М. В. Чічань, Л. П. Шумна.

На увагу заслуговує позитивна динаміка щодо проведення досліджень із цієї проблематики вченими у галузі адміністративного права, зокрема: І. Л. Булик «Адміністративно-правове забезпечення права на освіту та фахову підготовку інвалідів» (2014 р.), Є. Ю. Соболев «Адміністративно-правове регулювання діяльності публічної адміністрації щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів» (2014 р.), А. Л. Терещенко «Адміністративно-правовий захист осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах» (2014 р.), Л. І. Миськів «Адміністративно-правові засади впровадження інклюзивної

освіти в Україні» (2015 р.), А. М. Мхитарян «Адміністративно-правові засоби протидії дискримінації за ознакою інвалідності в Україні» (2017 р.), О. В. Паровишник «Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів» (2017 р.), С. С. Коханчук «Адміністративно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав інвалідів» (2018 р.). Розгляд наведених праць засвідчує їхній важливий внесок у розвиток механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Проте вони мають здебільшого некомплексний характер, охоплюють лише окремі галузі соціальної сфери. Окрім того, наразі ці дослідження втрачають свою актуальність, що зумовлено стрімкою трансформацією міжнародних і національних засад правового забезпечення суб'єктивних прав людей зі стійкими розладами здоров'я.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана згідно з положеннями Концепції Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.03.2011 № 245-р, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої указом Президента України від 25.08.2015 № 501/2015, указу Президента України від 03.12.2015 № 678/2015 «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю», указу Президента України від 13.12.2016 № 553/2016 «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю», та плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495 від 12.10.2015).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає в тому, щоб на підставі теоретичного узагальнення наукових підходів, аналізу положень міжнародного та вітчизняного законодавства, практики його застосування, розв'язати конкретну науково-прикладну проблему шляхом з'ясування сутності адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю та особливостей їхнього застосування у ключових галузях соціальної сфери, а також вироблення висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі *завдання*:

- з'ясувати сутність та зміст прав і свобод осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового забезпечення;
- сформулювати поняття, визначити сутність і види адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю;
- охарактеризувати процеси формування та розвитку наукових поглядів на адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю;
- розкрити адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у закладах освіти;
- визначити систему та особливості застосування адміністративно-правових засобів забезпечення безперервного навчання осіб з інвалідністю;

- охарактеризувати адміністративно-правові засоби забезпечення працевлаштування і зайнятості осіб з інвалідністю;
- розкрити адміністративно-правові засоби забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю;
- з'ясувати систему адміністративно-правових засобів забезпечення права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю;
- опрацювати адміністративно-правові засоби забезпечення права на соціальне забезпечення осіб з інвалідністю;
- окреслити систему і практику застосування адміністративно-правових засобів забезпечення доступності осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури;
- визначити основні напрямки розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України;
- розкрити особливості взаємодії міжнародного механізму захисту прав людини й національної системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю;
- з'ясувати сутність, принципи, напрямки та форми здійснення публічно-громадського партнерства з основних питань застосування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері створення належних умов суб'єктами публічної адміністрації по реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації утворюють сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. *Діалектичний метод і формально-юридичний метод* спрямовувалися на розкриття сутності й загальних особливостей реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у різних галузях соціальної сфери (підрозділ 1.2, розділи 2–4). *Синергетичний метод* сприяв з'ясуванню підходів до розуміння прав і свобод осіб з інвалідністю, які є об'єктом адміністративно-правового забезпечення (підрозділ 1.1). *Історико-правовий метод* дозволив дослідити процеси становлення та розвитку державної політики та наукових поглядів щодо адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю на теренах України (підрозділ 1.3). *Метод тлумачення і техніко-юридичний метод* допомогли сформулювати та розкрити ключові поняття і категорії у дисертації (підрозділи 1.1, 1.2, 5.2, 5.3). *Структурно-аналітичний метод і методи аналізу та синтезу* надали можливість окреслити ознаки та здійснити систематизацію адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю з питань освіти, праці, охорони здоров'я, соціального забезпечення, доступу до соціальної інфраструктури (розділи 2–4). *Системно-функціональний метод* спрямовувався на розкриття практики застосування

адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю (розділи 2–4). За допомогою *методу компаративістики і порівняльно-правового методу* з'ясовано й розкрито основні чинники розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України (підрозділ 5.1). Використання *методу системного аналізу* дозволило виявити теоретико-прикладні проблеми застосування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, сформулювати рекомендації та пропозиції із вдосконалення відповідного законодавства (розділи 2–5).

Науково-теоретичну основу дисертації становлять наукові праці вітчизняних і закордонних фахівців у галузі теорії держави і права, адміністративного, господарського, міжнародного, цивільного права, права соціального забезпечення, а також публічного управління, педагогіки, медицини, реабілітології, психології, філософії. *Нормативним підґрунтям* дисертації є міжнародно-правові акти з питань інвалідності та прав людини, Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти України щодо реалізації та захисту суб'єктивних прав людей зі стійкими порушеннями функцій організму. *Емпіричну базу* дисертації становлять узагальнена практика діяльності міжнародних та європейських інституцій з прав людини, органів виконавчої влади і виконавчих органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів публічної адміністрації України, правозахисних організацій та громадських організацій осіб з інвалідністю; офіційні статистичні дані Державної служби статистики України (далі – Держстат України), Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України), Міністерства соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики України), Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України); видання довідково-енциклопедичного характеру; рішення судів загальної юрисдикції України та Європейського суду з прав людини.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше у сучасній вітчизняній науці адміністративного права комплексно вирішено важливу проблему щодо визначення науково-теоретичних і практичних засад застосування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Результатами проведеного дослідження є низка сформульованих висновків, рекомендацій та пропозицій, зокрема:

вперше:

– розкрито сутність і зміст категорії «адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», яка виражає регламентовану адміністративним законодавством сукупність правових інструментів, спрямованих на реалізацію та захист прав і свобод осіб з інвалідністю, з метою створення належних умов по використанню цими індивідами конституційних правових можливостей на рівних засадах з іншими громадянами, підтримання та розвитку доступного й недискримінаційного соціального середовища в країні;

– з'ясовано головні спрямування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у контексті процесів розвитку правової доктрини України та сучасного стану міжнародних стандартів прав людини, зокрема: 1) гуманістичний напрямок; 2) соціальний напрямок; 3) організаційно-регулятивний напрямок; 4) заохочувальний напрямок; б) охоронний напрямок;

– окреслено підходи уніфікованого характеру до класифікації адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, з урахуванням складності структури соціальної сфери, що передбачає використання різних за формою і змістом видів правових засобів, за низкою критеріїв, серед яких форми, суб'єкти, способи, функціональні рівні, сфера, ступені та тривалість застосування;

– висвітлено систему та особливості адміністративно-правових засобів забезпечення безперервного навчання осіб з інвалідністю в умовах реалізації першої фази освітньої реформи в Україні, що включає: 1) правові засоби забезпечення права на освіту в інклюзивних закладах освіти; 2) правові засоби забезпечення права на освіту в спеціальних закладах освіти; 3) правові засоби забезпечення освіти дорослих, а також доведено необхідність схвалення Концепції неперервної освіти осіб з інвалідністю та створення міжгалузевої експертної групи з питань безперервного навчання у структурі апарату МОН України;

– запропоновано загальну систематизацію адміністративно-правових засобів забезпечення охорони здоров'я осіб з інвалідністю з урахуванням стану адміністративно-правового регулювання у цій сфері на сучасному етапі проведення медичної реформи в Україні, зокрема: 1) правовстановлювальні правові засоби; 2) організаційні правові засоби; 3) контрольно-наглядові правові засоби; 4) гарантійні правові засоби; 5) правові засоби реабілітації;

– обґрунтовано важливість розробки і прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», який регламентує питання створення належних умов суб'єктами публічної адміністрації по реалізації правового статусу осіб з інвалідністю у ключових галузях соціальної сфери з дотриманням ідей правозахисної моделі інвалідності, що вимагає застосування відповідного правового інструментарію з урахуванням певних принципів, зокрема: а) повага людської гідності й індивідуальних особливостей; б) дотримання особистої самостійності та незалежності; в) залучення до доступного соціального середовища; г) рівність правових можливостей; д) заборона дискримінації;

удосконалено:

– теоретико-правові підходи до систематизації адміністративно-правових засобів забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю, зокрема: 1) правові засоби організаційного характеру; 2) правові засоби фінансового характеру; 3) правові засоби контрольно-наглядового характеру;

– розуміння функціонального призначення адміністративно-правових засобів забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, зокрема:

1) правові засоби первинного працевлаштування; 2) правові засоби вторинного працевлаштування; 3) правові засоби забезпечення працевлаштування через здійснення контрольно-наглядових повноважень;

– з'ясування системи адміністративно-правових засобів забезпечення права на соціальне забезпечення осіб з інвалідністю, де перший рівень – сукупність регулятивних правових засобів, які унормовують головні аспекти реалізації соціального забезпечення цієї категорії громадян; другий рівень – охоронні правові засоби, спрямовані на контроль за раціональним використанням бюджетних коштів у цій сфері та належного здійснення права на достатній життєвий рівень;

– положення щодо специфіки застосування адміністративно-правових засобів забезпечення доступності осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури шляхом розкриття сутності та практики застосування організаційних, регулятивних, контрольно-наглядових та адміністративно-примусових правових засобів;

– характеристику основних завдань та особливостей застосування адміністративно-правових засобів забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю щодо організації та здійснення професійного інформування, консультування, добору та відбору, а також створення належних умов щодо реалізації права на працю з мотиваційними передумовами вивільнення професійного потенціалу людей зі стійкими порушеннями функцій організму;

– визначення сутності, принципів, напрямків і форм здійснення публічно-громадського партнерства з питань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, яке передбачає паритетну взаємодію суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами щодо спільного напрацювання раціональних рішень з формування і застосування відповідного адміністративно-правового інструментарію з обов'язковим врахуванням громадської думки людей зі стійкими розладами здоров'я;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичне визначення понять «адміністративно-правові гарантії прав і свобод осіб з інвалідністю», адміністративно-правове забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», «адміністративно-правовий статус осіб з інвалідністю», «інвалідність», «індекс інвалідності», «модель інвалідності», «особи з інвалідністю», «особи з особливими освітніми потребами», «права осіб з інвалідністю», «свободи осіб з інвалідністю», «соціальне забезпечення осіб з інвалідністю», «соціальний захист осіб з інвалідністю», «суб'єкти публічної адміністрації»;

– розкриття генези державної політики та наукових поглядів з питань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю на території України, що дозволило сформулювати періодизацію окреслених процесів;

– аргументація щодо доцільності переосмислення підвалин державної політики із розвитку інклюзивного освітнього середовище шляхом схвалення

Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання в Україні на період до 2026 року, розробки державних стандартів базової та повної загальної середньої освіти для дітей з інвалідністю, а також зміни законодавчих засад щодо проведення деінституціоналізації системи спеціальних закладів освіти;

– визначення напрямків покращення функціонування вітчизняної системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції через налагодження їхньої взаємодії з міжнародним механізмом захисту прав людини, що потребує проведення комплексу заходів з організації реалізації його функцій, а також узгодження і синхронізація нормотворчої та правозастосовної діяльності суб'єктів публічної адміністрації з процесами виконання міжнародних зобов'язань та адаптації законодавства України до правового поля ЄС.

– рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення законодавства України з питань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, які спрямовуються на підвищення ефективності реалізації та захисту суб'єктивних прав цієї категорії громадян, а також сприяють оптимізації правозахисного механізму у контексті дотримання та розвитку засад людиноцентризму в публічному адмініструванні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на розв'язання науково-теоретичних проблем з питань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 27.09.2018 р., довідка Науково-дослідного інституту публічного права від 27.09.2018 р. № 5/1/2-156*);

– *правотворчій діяльності* – для розробки проєктів, внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів щодо адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю (*довідка Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 18.10.2018 р. № 21/15-18*);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності управлінської діяльності суб'єктів публічної адміністрації, а також інститутів громадянського суспільства й інших зацікавлених учасників адміністративно-правових відносин у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (*акти впровадження Громадської ради при Кіровоградській обласній державній адміністрації від 02.04.2018 р.; Громадської організації «Комітет сприяння розвитку інформаційного суспільства» від 02.04.2018 р.; Кіровоградської обласної державної адміністрації від 03.04.2018 р.; Громадської організації «Київський правозахисний альянс» від 17.05.2018 р.*);

– *освітньому процесі* – для підготовки навчального, навчально-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Адміністративне право України» та «Адміністративна діяльність поліції» (*акти впровадження*

Маріупольського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом від 11.09.2018 р.; Харківського національного університету внутрішніх справ від 03.10.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно з використанням сучасних досягнень науки адміністративного права та юридичної практики. У співавторстві опубліковано статтю «The current factors of ensuring the activities of public administration regarding the organization of the system of social adaptation of children with disabilities», де автору належить понад 60% тексту. Висновки, пропозиції та рекомендації, які належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: Актуальні проблеми національного законодавства (Кіровоград, 2015), Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства (Кіровоград, 2015), Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права (Кременчук, 2015), Актуальні проблеми національного законодавства (Кіровоград, 2016), Сучасні технології освіти дорослих (Гродно, Білорусія, 2016), Перспективи розвитку права (Вільнюс, Литва, 2017), Актуальні проблеми національного законодавства (Кропивницький, 2017), Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів (Запоріжжя, 2017), Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті (Львів, 2017), Досягнення вищої школи-2017 (Софія, Болгарія, 2017), Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів (Запоріжжя, 2018), Проблеми реалізації і захисту соціальних прав в Україні (Львів, 2018), Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності (Харків, 2018), Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України (Київ, 2018), Верховенство права та правова держава (Ужгород, 2018), Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи (Одеса, 2018), Людина і закон: публічно-правовий вимір (Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в одноособовій монографії, у двадцяти одній статті, опублікованих у наукових фахових виданнях, з них 6 статей у зарубіжних періодичних виданнях, в сімнадцятьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які включають п'ятнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 471 сторінку. Список використаних джерел складається з 682 найменувань і займає 74 сторінки. Додатки розміщені на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; вказано мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; вказано особистий внесок здобувача; наведено дані щодо структури, обсягу та апробації матеріалів дисертації.

Розділ 1 «Методологічні засади дослідження адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Права та свободи осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового забезпечення»* розкрито сутність категорії «особи з інвалідністю» та обґрунтовано інвалідність як соціально-правове явище. Наголошено на тому, що для отримання відповідного статусу у людини мають бути стійкі розлади здоров'я, що призводять до обмеження життєдіяльності, зумовленого вродженими або набутими захворюваннями, наслідками травм тощо, які нормативно визначені у класифікації основних видів порушення функцій організму людини та критеріїв їхньої життєдіяльності, що підтверджується результатами медико-соціальної експертизи, організованої компетентними суб'єктами публічної адміністрації.

Під правами осіб з інвалідністю запропоновано розуміти сукупність природних прав людини закріплених у міжнародних правових актах і конституційних правових можливостей громадян, що визначають вид і міру поведінки індивіда у суспільстві, а також гарантований державою достатній та доступний обсяг суспільних благ і спеціальних соціальних умов для його вільного існування та розвитку з урахуванням характеру стійких порушень функцій організму. Свободи передбачають соціальне самовизначення осіб з інвалідністю, що окреслює допустимі межі впливу державно-владного характеру на варіанти їхньої поведінки. Вказано на загальні та спеціальні ознаки прав і свобод осіб з інвалідністю. З одного боку, вони відбивають правові можливості всіх громадян країни, з іншого – виражають особливості здійснення правових можливостей виключно людей зі стійкими порушеннями стану здоров'я.

Визначено, що наявність у громадян статусу особи з інвалідністю зумовлює системне здійснення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод цієї категорії населення через їхню реалізацію та захист. Висвітлено сутність адміністративно-правового статусу людей зі стійкими порушеннями функцій організму, який включає комплекс їхніх правових можливостей у суспільстві та державі, визначає місце і роль при взаєминах із суб'єктами публічної адміністрації з урахуванням стану забезпечення на міжнародному рівні прав людини, у тому числі зі стійкими розладами здоров'я, а також особливостей адміністративно-правового регулювання у соціальній сфері.

З'ясовано зміст матеріальних і процесуальних адміністративно-правових гарантій прав і свобод осіб з інвалідністю, які встановлюють найголовніші умови формування і розвитку соціального середовища для ефективного здійснення суб'єктивних прав, а також недопущення їхнього порушення або обмеження і відновлення порушених прав. Ці гарантії реалізуються через здійснення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людей зі стійкими розладами здоров'я, що охоплює соціально-адаптаційний, соціально-інтеграційний і медико-реабілітаційний складники.

Характеризуються суспільно вагомими завданнями, які виконуються під час здійснення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема: 1) сприяння активній участі осіб з інвалідністю в основних напрямках життя суспільства без дискримінації з метою їхньої достатньої соціалізації; 2) налагодження головних показників соціальної сфери для уможливлення ефективної реалізації та захисту суб'єктивних прав; 3) виявлення й усунення несприятливих суб'єктивних і об'єктивних чинників, які потенційно або прямо негативно відбиваються на процесах здійснення суб'єктивних прав; 4) оптимальне та раціональне корегування нормотворчої та правозастосовної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в залежності від специфіки розвитку охоронюваної сфери для покращення функціонування правозахисного механізму у державі.

Окреслено систему суб'єктів публічної адміністрації, уповноважених на здійснення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема: керівна ланка (Кабінет Міністрів України); загальна ланка (компетентні центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади та виконавчі органи місцевого самоврядування); спеціалізована ланка (Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його представники, Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, Урядовий уповноважений з прав осіб з інвалідністю, освітній омбудсмен, інші суб'єкти владних повноважень).

У підрозділі 1.2 «Поняття, сутність та види адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» сформульовано поняття та розкрито сутнісне наповнення категорії «адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю». Це правове явище структурно включає сукупність взаємозалежних і узгоджених правових засобів реалізації та захисту суб'єктивних прав цієї категорії громадян, що організаційно та змістовно поєднанні між собою. Вони мають єдине функціональне призначення, яке виражається у досягненні певного рівня соціального середовища, де люди зі стійкими розладами здоров'я в умовах наявності індивідуальних обмежень життєдіяльності спроможні достатньо втілити конституційні правові можливості з урахуванням своїх особливих потреб та інтересів.

Висвітлено особливості адміністративно-правових засобів реалізації суб'єктивних прав, які виражають регулятивний вплив адміністративного права через встановлення заборон, зобов'язань і дозволів для суб'єктів

відповідних правовідносин, які спрямовуються на створення належних умов дотримання, виконання й використання прав і свобод осіб з інвалідністю. Ці правові засоби виражаються через прямі та непрямі форми, де у першому випадку владний вплив здійснюється через застосування права у межах компетенції суб'єктів публічної адміністрації. Непряма форма вимагає використання правового інструментарію для створення сприятливого середовища у суспільстві, що уможливорює самостійну та повноцінну реалізацію людьми зі стійкими порушеннями функцій організму власного правового статусу. Адміністративно-правові засоби захисту суб'єктивних прав людей зі стійкими порушеннями функцій організму спрямовуються на запобігання і протидію вчинення правопорушень та дискримінаційних проявів у вказаній сфері із застосуванням у разі доцільності заходів адміністративного примусу, а також вчасне й повне відновлення становища, яке існувало до порушення права.

Вказано притаманні для адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю властивості: а) закріпленні в положеннях адміністративного законодавства з одночасним урахуванням інших юридичних норм з питань інвалідності; б) виражають правові інструменти, які включають функціональну складову (норми законодавства, нормативно-правові акти, акти застосування права) та інституційну складову (виконавчо-розпорядча діяльність суб'єктів публічної адміністрації); в) спрямовуються на формування й підтримання стабільного стану соціального середовища для ефективного здійснення суб'єктивних прав на рівні з іншими громадянами країни, забезпечення їхнього розвитку у суспільстві; г) передбачають захист суб'єктивних прав, що включає окремі юридичні механізми та публічно-владні управлінські функції з питань недопущення порушення законодавства та відновлення порушених прав.

Запропоновано загальну класифікацію адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю за такими критеріями: 1) форми застосування: функціональні правові засоби; інституційні правові засоби; 2) суб'єкти застосування: правові засоби, використовувані органами виконавчої влади; правові засоби, використовувані виконавчими органами місцевого самоврядування; правові засоби, використовувані іншими компетентними публічними інституціями; 3) способи застосування: правові засоби прямої дії; правові засоби непрямої дії; 4) функціональні рівні застосування: організаційні та регулятивні правові засоби; контрольні та наглядові правові засоби; охоронні правові засоби; 5) сфери застосування: правові засоби у сфері громадянських прав; правові засоби у сфері політичних прав; правові засоби у сфері економічних прав; правові засоби у сфері соціальних прав; правові засоби у сфері культурних прав; 6) ступені застосування: прості правові засоби; складні правові засоби; 7) тривалість застосування: постійні правові засоби; тимчасові правові засоби.

Наголошено на наявності в осіб з інвалідністю всією сукупності прав і свобод людини та громадянина, передбачених міжнародними та вітчизняними

правовими актами. Водночас більшість таких суб'єктивних прав не потребує спеціального адміністративно-правового забезпечення, їхня реалізація та захист відбуваються в загальному порядку. Доведено, що специфіка процесів соціальної адаптації та інтеграції, проведення реабілітаційних заходів, відновлення та підтримання порушених функцій організму, а також існування більш дискримінованих за інші ланок соціального середовища зумовлює системне використання відповідних правових засобів у певних сферах здійснення суб'єктивних прав осіб з інвалідністю. Наведено перелік та охарактеризовано специфіку головних спрямувань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод цієї категорії громадян, зокрема сфера освіти, праці, соціального забезпечення, охорони здоров'я, доступності до об'єктів соціальної інфраструктури та управління державними справами.

У підрозділі 1.3 «Формування та розвиток наукових поглядів на адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» аргументовано, що державна політика та стала наукова думка з окреслених питань здебільшого залежала від моделі інвалідності, сформованої у суспільстві в певний проміжок часу. Запропоновано періодизацію таких процесів, де перший період (від найдавніших часів до кінця XVI ст.) характеризується переходом від моральної моделі інвалідності до благодійницької, яка визначила осіб з інвалідністю об'єктами допомоги церкви й монастирів. Адміністративно-правовий вплив зосереджувався на створенні належних умов фінансування різними суспільними прошарками церковних структур на соціальні проекти та ініціативи.

Другий період (від першої половини XVII ст. до 20-х рр. XX ст.) передбачає поступове обмеження церковного благодійництва з переходом до адміністративного типу суспільної та приватної опіки. Особи з інвалідністю офіційно відносилися до категорії соціально неблагонадійних елементів через масовість професійного жебрацтва. Це зумовило впровадження юридичних механізмів із примусового поміщення до спеціалізованих соціальних об'єктів людей зі стійкими порушеннями функцій організму.

Третій період (від 20-х рр. XX ст. до 1991 р.) відзначається пануванням медичної й економічної моделей інвалідності, коли у довоєнний період особи з інвалідністю в обов'язковому порядку залучалися до окремих видів низькокваліфікованих ручних робіт у сільському господарстві та промисловості. Зі становленням соціального законодавства розвинулися адміністративно-правові приписи щодо здійснення реабілітаційних заходів на постійній основі, спрямованих на стабілізацію порушених функцій організму та залучення до суспільного життя. Під впливом міжнародних стандартів прав людини набули поширення теоретико-правові засади з питань державної соціальної підтримки цієї категорії громадян.

Четвертий період (від 1991 р. до 2011 р.) вирізняється впровадженням концепції соціальної захищеності осіб з інвалідністю, для якої характерне розуміння сутності інвалідності як суспільної проблеми. Завдяки ідеям політико-правової та соціальної моделей інвалідності сформовано систему

адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, яка дотепер не зазнала суттєвих змін.

П'ятий період (від 2011 р. й до сьогодні) ознаменувався процесами активної імплементації норм Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. Законодавчі та науково-теоретичні напрацювання заклали фундамент розвитку правозахисної моделі інвалідності, однак положення якої потребують подальшого розвитку з метою формування повноцінного громадянського суспільства.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері освіти» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у закладах освіти загального типу» охарактеризовано особливості адміністративно-правового впливу на освітню діяльність у контексті забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації, права на повагу до гідності та права на вільний розвиток особистості дітей з інвалідністю. Встановлено, що цей вплив відзначається багатоманітністю форм і напрямків реалізації, зумовленого специфікою та різноманітністю складників і рівнів освіти та повноважень суб'єктів публічної адміністрації у соціальній сфері.

Встановлено та розкрито ключові адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у закладах освіти загального типу, зокрема: 1) адміністративно-правові норми й акти, що регламентують порядок, умови та інші аспекти забезпечення реалізації права на освіту, зокрема через організацію функціонування спеціальних та інклюзивних груп (класів); 2) адміністративні процедури, зокрема ліцензування освітньої діяльності, державна стандартизація рівнів освіти, атестація та сертифікація працівників закладів освіти, акредитація освітніх програм; 3) виконавчо-розпорядча діяльність суб'єктів публічної адміністрації в освітній сфері.

Запропоновано класифікацію зазначених правових засобів, зокрема: а) за рівнями освіти правові засоби застосовуються у сфері: дошкільної освіти; загальної середньої освіти; професійно-технічної освіти; вищої освіти; позашкільної освіти; б) за видами правові засоби застосовуються щодо: системи якості освіти; організації освітнього процесу за інклюзивною формою навчання; контролю (нагляду) за освітньою діяльністю; фінансування освіти осіб з особливими освітніми потребами; в) за напрямками застосування правові засоби стосуються: організації освітньої діяльності закладів освіти; здійснення інклюзивного навчання в спеціальних групах або класах; г) за суб'єктами правові засоби застосовуються: Кабінетом Міністрів України; МОН України; центральними органами виконавчої влади; місцевими суб'єктами публічної адміністрації; спеціалізованими правозахисними інституціями; органами забезпечення якості освіти.

Окрема увага приділена нещодавно впровадженому інституту освітнього омбудсмена як важливої складової вітчизняного правозахисного механізму у сфері освіти. Наголошено на розширенні у такий спосіб чинних правових

можливостей осіб з інвалідністю реалізувати та захистити свої права і свободи через застосування низки відповідних адміністративно-правових засобів цією посадовою особою, зокрема оперативного вжиття заходів реагування за результатами розгляду скарг громадян і перевірки фактів щодо порушення освітнього законодавства; витребування документів і відомостей від фізичних і юридичних осіб, суб'єктів владних повноважень; безперешкодного відвідування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, закладів освіти всіх рівнів незалежно від форми власності.

Обґрунтовано недосконалий характер законодавства України з питань здійснення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Першочерговими кроками визначено, по-перше, схвалити Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання в Україні на період до 2026 року та затвердити план дій з реалізації цього стратегічного документа; по-друге, затвердити Державний стандарт базової загальної освіти для дітей з інвалідністю та Державний стандарт повної загальної освіти для дітей з інвалідністю; по-третє, розробити порядок проведення інституційного аудиту, інституційної акредитації та сертифікації педагогічних працівників з урахуванням Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006; по-четверте, внести низку змін і доповнень до законодавства з питань підвищення дієвості реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у закладах освіти спеціального типу» аргументовано, що адміністративно-правовий вплив на освітню діяльність з метою створення належних умов по здобуттю освіти дітьми з інвалідністю має комплексний та уніфікований характер для всієї системи закладів освіти. Водночас специфіка правового статусу й проведення освітнього процесу у спеціальних навчально-виховних осередках зумовлює використання відповідних правових засобів з відмінностями у напрямках, формах і завданнях їхнього застосування.

Означено найголовніші особливості адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у закладах освіти спеціального типу, зокрема: 1) організація діяльності здійснюється щодо закладів інституційного догляду і виховання дітей; 2) спрямовуються на забезпечення реалізації не тільки права на освіту, але й права на достатній життєвий рівень, оскільки значна кількість дітей проживають та харчуються у закладах освіти спеціального типу; 3) визначають порядок і умови провадження освітнього процесу з огляду на соціально-реабілітаційні, відновлювальні, виховні, корекційні, розвивальні та інші заходи відповідно до індивідуальної програми реабілітації; 4) переважний владний вплив здійснюється МОН України, МОЗ України, Мінсоцполітики України; 5) встановлюють правила з раціонального використання бюджетних коштів для функціонування спеціальних закладів освіти, а також контрольні заходи у цій сфері.

Розкрито завдання адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері соціально-реабілітаційної роботи з дітьми з

інвалідністю в освітньому просторі, зокрема: а) створення оптимальних умов у спеціальному закладі освіти для ефективного повернення дитини до активного спілкування та взаємодії з однолітками в ігровій та пізнавальній формі; б) розвиток умінь, знань та навичок достатніх для комфортного перебування у власній родині; в) формування особистості дитини з акцентом на подальший розвиток розуміння життєвої позиції та соціальних пріоритетів; г) соціальне обслуговування та забезпечення необхідними засобами реабілітації окремих категорій дітей, які цього потребують за медичними показаннями, для більш комфортного побутового пристосування; д) усунення перепон, які у певній мірі пригнічують психологічний стан і самооцінку дитини.

Доведено негативність впливу процесів деінституціоналізації системи спеціальних закладів освіти на здійснення прав і свобод дітей з інвалідністю. Запропоновано низку кроків по розв'язанню цієї проблеми, зокрема, по-перше, внести зміни та доповнення до Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр.; по-друге, розпорядженням Кабінету Міністрів України визначити правила фінансування спеціальних закладів освіти на період до 2026 р.; по-третє, затвердити наказом компетентних суб'єктів публічної адміністрації порядок і форми взаємодії між собою та інститутами громадянського суспільства в аналізованій сфері; по-четверте, створити інформаційний ресурс у глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, де оприлюднювати результати реалізації зазначеного стратегічного документа; по-п'яте, доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) статтею 184⁴ «Порушення прав осіб з особливими освітніми потребами», що передбачає відповідальність за перешкоджання щодо створення й функціонування спеціальних або інклюзивних класів (груп).

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові засоби забезпечення безперервного навчання осіб з інвалідністю» визначено надзвичайну важливість для людей зі стійкими порушеннями функцій організму розвитку свого особистісного потенціалу через навчання впродовж життя. Принцип інклюзії в освітній сфері у певній мірі передбачений на законодавчому рівні щодо дітей з інвалідністю й повнолітніх, що знайшло широкого розвитку під час реалізації першої фази освітньої реформи. Однак, у цьому випадку переслідуються відмінні цілі, де в умовах дошкільної та середньої освіти в інклюзивних і спеціальних закладах освіти закладається та розвивається базис соціалізації, здобуваються первинні освітні компетентності. Освіта дорослих осіб з інвалідністю здебільшого охоплює професійне навчання, що покликане створити належні умови для оптимального працевлаштування.

З'ясовано сутність та напрямки реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення організації та проведення професійного навчання осіб з інвалідністю: 1) загальний напрямок – охоплює всі категорії працівників, однак дозволяє людям зі стійкими розладами здоров'я за результатами проходження навчання здійснювати трудову діяльність; 2) спеціальний напрямок – передбачає створення спеціальних умов навчання для безробітних

осіб з інвалідністю, що надалі дозволяє здійснювати окремі види професійної діяльності; 3) спеціалізований напрямок – передбачає проведення навчання у закладах професійної реабілітації відповідно до медичних показань.

Аргументовано відсутність у законодавстві положення з питань гарантування безперервного навчання осіб з інвалідністю. Запропоновано схвалення Концепції неперервної освіти осіб з інвалідністю, яка сприятиме відходу від патерналістської моделі забезпечення освітніх галузей та дозволить сталий розвиток організаційної й змістовної єдності всіх ланок освіти. Доводиться необхідність створення у структурі Головного управління інклюзивної, спеціальної та позашкільної освіти та Директорату вищої освіти і освіти дорослих МОН України міжгалузевої експертної групи з питань безперервного навчання осіб з інвалідністю.

Розділ 3 «Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері праці» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Адміністративно-правові засоби забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю» з'ясовано основні завдання адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на працю цієї категорії громадян, зокрема: а) формування і підтримання доступного та недискримінаційного середовища на всіх етапах трудової діяльності, забезпечення сприятливих умов праці, які передбачають справедливу її оплату на рівних умовах і розумного пристосування робочого місця; б) забезпечення якісної професійної орієнтації та навчання, які зважають на потреби людей зі стійкими розладами здоров'я; в) створення основних і додаткових робочих місць у державному й приватному секторах економіки для осіб з інвалідністю, їхнє мотивування до підприємницької діяльності та самозайнятості; г) забезпечення соціальної адаптації у ході трудової діяльності шляхом взаємного пристосування осіб з інвалідністю до робочого місця, колективу й умов праці.

Систематизовано та розкрито відповідні групи адміністративно-правових засобів забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, зокрема: 1) правові засоби, які реалізуються Мінсоцполітики України, Фондом соціального захисту інвалідів і виконавчими органами місцевого самоврядування, що забезпечують первинне працевлаштування шляхом зобов'язання або стимулювання створення й облаштування спеціальних робочих місць, а також дотримання встановлених нормативів робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю; 2) правові засоби, які реалізуються Мінсоцполітики України, Державною службою зайнятості, що забезпечують вторинне працевлаштування через реєстрацію як безробітного з підшукуванням роботи за спеціальною процедурою; 3) правові засоби, які реалізуються Мінсоцполітики України, Державною службою України з питань праці, Фондом соціального захисту інвалідів, виконавчими органами місцевого самоврядування, що забезпечують працевлаштування за результатами здійснення заходів контрольного характеру, насамперед інспекційні відвідування та невіїзні інспектування роботодавців; винесення приписів про

усунення фактів порушення законодавства про працю; притягнення до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 188¹ КУпАП; накладення штрафних санкцій за порушення законодавства про працю та зайнятість осіб з інвалідністю.

Наголошено на доцільність активізації процесів залучення осіб з інвалідністю до праці та запропоновано, по-перше, внести зміни та доповнення до законодавства щодо конкретизації та підвищення нормативів робочих місць для їхнього працевлаштування, визначення порядку використання сум адміністративно-господарських санкцій; по-друге, розширити перелік проступків, передбачених ст. 188¹ КУпАП, за які роботодавці можуть понести адміністративну відповідальність; по-третє, запровадити механізм добровільної реєстрації роботодавців як платників збору та його сплати за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування; по-четверте, затвердити порядок здійснення узгоджених дій суб'єктів владних повноважень щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, що дозволить більш ефективно здійснювати моніторинг діяльності роботодавців у сфері праці.

У підрозділі 3.2 «Адміністративно-правові засоби забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю» розкрито завдання адміністративно-правових засобів забезпечення зайнятості людей зі стійкими порушеннями функцій організму, зокрема: а) сприяння вільного права вибору місця роботи або виду діяльності в залежності від особистих побажань, компетентностей або індивідуальної програми реабілітації; б) гарантування одержання доходу у вигляді заробітної плати, іншої винагороди в грошовій або негрошовій формі, на рівні не нижче встановленого законодавством; в) проведення професійного навчання та професійної орієнтації з метою оптимальної підготовки до трудової діяльності; г) допомога у працевлаштуванні з урахуванням потреб і можливостей особи, яка здійснює пошук роботи, згідно з попиту, пропозиціями та потребами ринку праці; д) недопущення дискримінаційних проявів під час виконання професійних обов'язків; е) застосування заходів соціального забезпечення у разі настання безробіття з підбором підходящої роботи та сприяння повторному працевлаштуванню.

Упорядковано адміністративно-правові засоби забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю та охарактеризовано такі їхні групи: а) правові засоби організаційного характеру, зокрема положення законодавства, якими визначено питання закріплення форми, змісту та порядку укладання трудових договорів і контрактів; повідомна реєстрація галузевих і територіальних угод, колективних договорів; б) правові засоби фінансового характеру, зокрема порядок компенсації роботодавцям витрат у розмірі єдиного внеску за місяць на одне робоче місце особи з інвалідністю; дозвільні процедури щодо отримання права користування пільгами з оподаткування для підприємств і громадських організацій інвалідів; в) правові засоби контрольного (наглядового) характеру, зокрема інспекційні відвідування та невиїзні інспектування, що спрямовані на виявлення порушень законодавства про працю та зайнятість з боку роботодавців й окремих суб'єктів публічної

адміністрації; складання протоколів про правопорушення, передбачені ст. 41–41³ КУпАП; накладення штрафів згідно з положеннями Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) та Закону України «Про зайнятість населення».

Надано пропозиції та рекомендації з питань подальшого розвитку адміністративно-правового забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю шляхом внесення змін і доповнень до адміністративного та трудового законодавства щодо забезпечення суб'єктами публічної адміністрації функціонування юридичних осіб громадських організацій осіб з інвалідністю; передбачення адміністративної відповідальності за відсутність спеціальних робочих місць або їхнє обладнання без врахування індивідуальної програми реабілітації, за відмову від укладення колективного договору; вдосконалення механізму перерозподілу стягнутих штрафів у сфері праці частково на користь Фонду соціального захисту інвалідів.

У підрозділі 3.3 «Адміністративно-правові засоби забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю» приведені аргументи, що адміністративно-правове забезпечення реалізації права на працю цієї категорії громадян не обмежується працевлаштуванням і належною організацією здійснення зайнятості. Підсумовано, що специфіка реабілітаційних процесів зумовлює застосування ширшого переліку відповідних правових засобів, спрямованих на проведення професійної орієнтації. Остання є одним із головних складників трудової діяльності та ефективної соціальної інтеграції. Також сприяє формуванню та розвитку у людей зі стійкими розладами здоров'я професійних інтересів, здібностей, зумовлює мотивування до активної трудової діяльності.

Охарактеризовано адміністративно-правові засоби забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю, що включає: 1) норми права та нормативно-правові акти, якими закріплено різні аспекти забезпечення реалізації права на працю шляхом здійснення процедур професійного інформування, консультування, добору та відбору; 2) правовий механізм організації надання профорієнтаційних послуг органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевого самоврядування, окремими державними установами; 3) виконавчо-розпорядчу діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері профорієнтаційної роботи.

Визначено обов'язкові умови здійснення професійного інформування та консультування, які досягаються шляхом оптимального використання адміністративно-правових засобів забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю, зокрема: а) надання чіткої, розлогої та зрозумілої інформації про стан ринку праці та найбільш затребувані професії без акцентування лише на сферах, які підходять для такої категорії громадян, що не допускає підстав для дискримінації; б) професійний і толерантний підхід до індивідуальних якостей особи, до якої застосовуються профорієнтаційні заходи, особливо це стосується дітей з інвалідністю; в) консультування здійснювати у контексті мотивування до активної трудової діяльності, з інтенсивним роз'ясненням позитивних соціальних, економічних та інших аспектів постійної зайнятості.

Зроблено висновок, що профорієнтаційна робота щодо осіб з інвалідністю не відповідає міжнародним стандартам у цій сфері й реальним потребам ринку праці. Вітчизняна система професійної орієнтації на всіх ланках має недієвий характер, оскільки передбачені законодавством правові засоби її забезпечення переважно покликані на формальну реалізацію владних повноважень відповідних суб'єктів публічної адміністрації. Аргументовано необхідність спільним наказом Мінсоцполітики України, МОН України, МОЗ України та Державної служби зайнятості затвердити План дій щодо розвитку професійної орієнтації осіб з інвалідністю до 2022 року, а також розробити Типовий порядок надання послуг із професійної орієнтації населення. Наведені документи мають бути взаємопов'язані з Програмою Державної служби зайнятості щодо професійної орієнтації на 2017–2020 роки.

Розділ 4 «Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в окремих галузях соціальної сфери» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Адміністративно-правові засоби забезпечення права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю» з'ясовано головну мету медичної реформи, що полягає у зменшенні бюджетних витрат на сферу охорони здоров'я з одночасним певним поліпшення рівня надання медичних послуг населенню. Констатовано, що означене зумовило певне оновлення механізму адміністративно-правового забезпечення суб'єктивних прав громадян.

Систематизовано адміністративно-правові засоби забезпечення права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю: а) організаційні правові засоби, що охоплюють адміністративні процедури зі стандартизації в системі охорони здоров'я та ліцензування провадження господарської діяльності з медичної практики; б) правовстановлювальні правові засоби, які утворюють належні умови для проведення медико-соціальної експертизи; в) гарантійні правові засоби, що уособлюють механізм забезпечення пільгового відпуску лікарських засобів, протезування, санаторно-курортного лікування тощо; г) правові засоби у сфері реабілітації, які спрямовані на забезпечення ефективної реалізації реабілітаційних послуг; д) контрольно-наглядові правові засоби, що включають акредитацію закладів охорони здоров'я, атестацію медичних працівників, а також інша управлінська діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері медичного обслуговування.

Аргументовано на відсутності в нормативно-правових актах з питань впровадження належного рівня медичного обслуговування населення конкретизації щодо осіб з інвалідністю. З огляду на це запропоновано низку відповідних законодавчих зміни і доповнень, а також наголошено на необхідності розробки нових концептуальних документів, зокрема Переліку окремих нозологічних форм захворювань осіб з інвалідністю, Програми медичних гарантій на 2019–2021 рр. та Порядку медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги. Окремо акцентовано на доцільності використання у юридичній науці та законодавстві терміна «індекс інвалідності» як прямих витрат, що складають

додаткову вартість виробничих ресурсів, якщо пацієнтом є особа з інвалідністю I-II групи, вид чи ступінь захворювання якого потребує комплексного лікування та інших супутніх витрат відповідно до Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування.

Означено стратегічні напрямки розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю, зокрема: 1) розробка переліку послуг державного гарантованого пакета медичної допомоги щодо первинної та вторинної медичної допомоги; 2) впровадження моделі співоплати медичних послуг коштом громадян, державного і місцевого бюджетів; 3) здійснення уніфікації клінічних протоколів для переліку поширених медичних станів; 4) відокремлення складової національної системи реімбурсації лікарських засобів для закріпленого переліку медичних станів; 5) створення пошуково-інформаційної системи у межах Електронної системи охорони здоров'я (eHealth).

У підрозділі 4.2 «Адміністративно-правові засоби забезпечення права на соціальне забезпечення осіб з інвалідністю» визначено перелік головних чинників у сфері соціального забезпечення людей зі стійкими розладами здоров'я, які впливають на напрямки, форми і міру відповідного адміністративно-правового впливу, зокрема державні соціальні стандарти та гарантії; прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць за певний рік; соціальні норми й нормативи; нормативи публічних витрат на задоволення соціальних потреб. Охарактеризовано структуру, порядок та умови використання адміністративно-правових засобів забезпечення права на соціальне забезпечення осіб з інвалідністю, що включає два рівні, перший з яких – регулятивні правові засоби, які унормовують питання реалізації правового статусу суб'єктів у сфері соціального забезпечення; активують механізм розподілу бюджетних коштів на грошові виплати, натуральні допомоги, пільги, надання соціальних послуг, а також визначають підстави та порядок їхнього отримання громадянами. Друга складова – охоронні правові засоби, спрямовані на дотримання фінансового правопорядку та контролю за раціональним використанням бюджетних коштів у цій сфері, а також належну реалізацію права на достатній життєвий рівень.

Розкрито особливості внутрішнього та зовнішнього рівнів реалізації контрольно-наглядових повноважень Пенсійним фондом України з питань організації соціального забезпечення осіб з інвалідністю. Внутрішній рівень охоплює аспекти забезпечення дотримання законності, протидії корупційним проявам і підвищенню ефективності діяльності в середині системи органів пенсійного забезпечення. Зовнішній рівень передбачає здійснення низки заходів адміністративно-правового впливу у сфері пенсійного забезпечення, спрямованого на конкретних фізичних і юридичних осіб, посадових осіб. Окремо звернута увага на можливості людей зі стійкими розладами здоров'я у передбаченому законодавством порядку у певні строки самостійно поновити порушене права на соціальне забезпечення, не допускати зволікань та

зловживань з боку суб'єктів публічної адміністрації шляхом подачі й розгляду скарг на рішення органів Пенсійного фонду України.

Акцентовано на специфіці адміністративно-правового забезпечення соціальної підтримки людей зі стійкими порушеннями функцій організму, які не відповідають критеріям призначення пенсії по інвалідності або є особами з інвалідністю I групи, дітьми з інвалідністю, особами з інвалідністю з дитинства. Аргументовано щодо не уніфікованості за змістом і характером спрямування, суб'єктами призначення державних соціальних виплат. Попри вказане останні у своїй сукупності спрямовуються на спільне виконання найважливіших соціальних завдань, які забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації за допомогою відповідних правових засобів, зокрема: а) забезпечення права осіб з інвалідністю на достатній рівень соціальної захищеності через нормування допустимих мінімальних рамок матеріального забезпечення; б) гарантування державної матеріальної підтримки окремих категорій осіб без урахування освітнього рівня, виду зайнятості, трудового стажу та інших подібних чинників; в) врахування складних життєвих обставин осіб з інвалідністю, насамперед з питань малозабезпеченості та вимушеного переміщення в межах країни, пов'язаного з військовим конфліктом; г) підтримка найбільш уразливих категорій осіб з інвалідністю; д) здійснення додаткового матеріального забезпечення, зумовленого військовою службою та іншою професійною діяльністю, передбаченою спеціальним законодавством.

Обґрунтовано положення, що галузь соціального забезпечення перенасичена неактуальними юридичними нормами. Вказано на доцільності здійснення низки кроків, по-перше, окремим нормативно-правовим актом передбачити питання забезпечення державного контролю у цій сфері, зокрема розвинути повноваження соціальних інспекторів і соціальних аудиторів; по-друге, закріпити перелік соціальних послуг і безоплатних базових послуг для осіб з інвалідністю; по-третє, включити сурдопереклад до переліку соціальних послуг для осіб з порушенням сенсорних функцій організму; по-четверте, доповнити КУпАП статтею 184⁵ «Порушення порядку надання соціальних послуг», що передбачає відповідальність за відмову або ненадання соціальних послуг особам з інвалідністю, а також за невиконання законних вимог соціальних інспекторів і аудиторів.

У підрозділі 4.3 «Адміністративно-правові засоби забезпечення доступності осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури» розкрито сутність, запропоновано класифікацію й принципи забезпечення доступності до об'єктів інфраструктури соціального середовища. З'ясовано суттєві особливості й охарактеризовано зміст адміністративно-правового впливу у цій сфері, який передбачає застосування сукупності правових засобів, зокрема: а) організаційні правові засоби – охоплюють питання нормування та стандартизація у галузі будівництва, архітектури й містобудування, що дозволяє сформувати показники підтримання безбар'єрного середовища та розумного пристосування; б) регулятивні правові засоби – стосуються дозвільних і реєстраційних процедур з питань зведення об'єктів архітектури й

транспорту, ліцензування у галузі будівництва та телекомунікацій, адміністративно-правових приписів, якими визначено зобов'язання в окресленій сфері, спрямованих на встановлення системи інших дозволів, приписів і заборон щодо створення належних умов із доступності до фізичного та інформаційного оточення; в) контрольно-наглядові правові засоби – визначають зміст владного впливу, спрямованого на забезпечення законності у сфері доступності об'єктів соціальної інфраструктури, запобігання порушенню прав і свобод, а також здійснення заходів реагування; г) правові засоби адміністративного примусу – визначають підстави, умови та процедуру накладення адміністративних стягнень, за вчинення порушень щодо забезпечення безбар'єрного середовища й розумного пристосування.

Виявлено специфіку багатofункціональності адміністративно-правових засобів забезпечення доступності осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури. З одного боку ці правові засоби прямо або опосередковано спрямовуються на створення належних соціальних умов по здійсненню сукупності громадянських суб'єктивних прав, зокрема права на особисту свободу, свободу пересування, свободу думки і слова, свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. З іншого боку – ефективне засновування аналізованих правових засобів дозволяє повноцінно реалізувати економічні, соціальні та культурні права осіб з інвалідністю, зумовленого усуненням обмежень в доступності до об'єктів фізичного та інформаційного оточення у суспільстві.

Вказано на головні шляхи подальшого розвитку адміністративно-правового забезпечення до об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема: виконати міжнародні зобов'язання щодо доступності до об'єктів фізичного й інформаційного оточення; змінити національну концепцію щодо створення безбар'єрного середовища на користь надання реальної можливості для задоволення своїх потреб людьми з порушеннями функцій організму; скасувати застарілі державні будівельні норми та національні стандарти, розробити нову систему з урахуванням сучасного стану науково-технічного прогресу у світі; вдосконалити порядок доступу до об'єктів інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури; завершити перерозподіл повноважень органів архітектурно-будівельного контролю.

Аргументовано необхідність зміни державних будівельних норм ДБН Б.2.2-12:2018 та національного стандарту ДСТУ Б Д.1.1-1:2013, а також наказом Міністерства інфраструктури України затвердити Програму із забезпечення доступності до об'єктів транспортної інфраструктури та Методику техніки збору даних і контролю їхньої вірогідності з питань забезпечення доступності до об'єктів транспортної інфраструктури.

Розділ 5 «Сучасні тенденції розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1 «Основні напрямки розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської

інтеграції України» акцентовано на певному завершенні тривалої невизначеності з вибором напрямків цивілізаційного розвитку нашої держави, про що свідчить закріплення у преамбулі Конституції України підтвердження європейську курсу. Це зумовлює активізацію європейських інтеграційних процесів, зокрема через подальшу суттєву функціональну й інституційну перебудову основ адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Підкреслено демократичність більшості країн ЄС, яка полягає в закріпленні у їхній правовій доктрині на аксіологічному й онтологічному рівнях розуміння важливості формування правозахисної моделі інвалідності з реалізацією людиноцентричного підходу в публічному адмініструванні.

Визначено основні напрямки розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Перший напрямок передбачає прийняття нових, внесення змін і доповнень до чинних адміністративно-правових актів з питань реалізації та захисту суб'єктивних прав цієї категорії громадян з урахуванням приписів і рекомендацій документів ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій, рішень Європейського Суду з прав людини. Другий напрямок – адаптація адміністративного законодавства України до правового поля ЄС з питань забезпечення соціальної сфери. Третій напрямок – поліпшення ефективності правозастосовної діяльності суб'єктів публічної адміністрації з окресленої проблематики з урахуванням кращих практик функціонування інституцій ЄС. Четвертий напрямок – виконання міжнародно-правових зобов'язань України та імплементація міжнародних норм щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. П'ятий напрямок – систематичне залучення до участі в управлінні публічними справами з питань інвалідності інститути громадянського суспільства на засадах інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень, притаманного для країн ЄС.

У підрозділі 5.2 *«Взаємодія міжнародного механізму захисту прав людини та національної системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю»* з'ясовано та розвинуто положення щодо структури міжнародного механізму захисту прав людини, який складається з договірно-правових (конвенційних) та організаційно-правових (інституційних) елементів. Наведене зумовлює специфіку його взаємодії з національною системою адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Встановлено, що зазначені конвенційні елементи виражають сукупність міжнародно-правових актів, в яких закріплено абстрактні та казуїстичні міжнародні стандарти прав людини, які враховуються при формуванні та застосуванні адміністративно-правового інструментарію з метою реалізації та захисту суб'єктивних прав і свобод людей зі стійкими розладами здоров'я.

Характеризуються інституційні елементи міжнародного механізму захисту прав людини, представлені системою міжнародних організацій, їхніх структурних підрозділів та інших компетентних органів і посадових осіб, насамперед ООН, Рада Європи та Європейський Суд з прав людини, з якими співпрацюють вітчизняні суб'єкти публічної адміністрації. Вказано форми

відповідних узгоджених дій та прийнятих рішень з питань забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема: 1) взяття участі в планових і позапланових засіданнях міжнародних організацій, до складу яких входить Україна; 2) міжнародне співробітництво та укладання угод з міжнародними інституціями, іншими країнами у сфері прав людини; 3) виконання зобов'язань перед міжнародними інституціями, моніторинг їхнього дотримання в межах країни; 4) забезпечення функціонування правозахисних вітчизняних органів і посадових осіб, які у своїй діяльності співдіють з міжнародними інституціями.

За результатами комплексного аналізу повноти виконання пунктів Плану заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1073-р, зроблено висновок про недовиконання у встановлені строки окремих важливих запланованих заходів. З огляду на зазначене надано пропозиції та рекомендації для низки суб'єктів публічної адміністрації щодо розв'язання цієї проблеми.

У підрозділі 5.3 «Публічно-громадське партнерство з питань адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» доведено прямий зв'язок належного адміністративно-правового забезпечення організації безпосередньої співпраці публічної адміністрації та людей зі стійкими розладами здоров'я з рівнем ефективності реалізації та захисту їхніх політичних прав, насамперед права на участь в управлінні державними справами. Сформульовано поняття та з'ясовано основні принципи здійснення публічно-громадського партнерства, зокрема: верховенство права; законність; рівноправність; конструктивність; прозорість; обов'язковість врахування ініціатив та узгодженість процесу розгляду пропозицій сторін; дотримання досягнутих домовленостей; сприяння громадському контролю; обопільна відповідальність сторін.

Зроблено висновок про те, що паритетна взаємодія інститутів громадянського суспільства з суб'єктами публічної адміністрації з питань адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю охоплює три напрями, які поєднують низку форм реалізації, у тому числі: 1) загальний напрямок, що включає публічні консультації, громадську експертизу діяльності органів виконавчої влади, взяття участі в діяльності громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади та виконавчих органах місцевого самоврядування та вивчення громадської думки; 2) спеціальний напрямок – передбачає конкретних суб'єктів відповідних правовідносин, діяльність яких спрямовується на реалізацію та захист прав і свобод осіб з інвалідністю, зокрема громадські організації осіб з інвалідністю, Рада у справах осіб з інвалідністю при Кабінеті Міністрів України, комітети забезпечення доступності осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури при виконавчих органах місцевого

самоврядування та місцевих державних адміністраціях; 3) особливий напрямок – включає державно-громадське управління у сфері освіти й соціальний діалог щодо трудових і соціально-економічних відносин.

З метою оптимізації здійснення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади запропоновано низку пропозицій та рекомендацій. Серед напрямків законодавчого розвитку з питань публічного консультування вказано необхідність прийняття Закону України «Про публічні консультації», а також окремою постановою Кабінету Міністрів України конкретизувати процедурні питання реалізації взаємодії громадян з державою у цій сфері. Наведено вимоги до структури та змісту цих нормативно-правових актів, зокрема серед суб'єктів, які проводять публічні консультації, вказати органи місцевого самоврядування; визначити правовий статус учасників публічних консультацій; висвітлити перелік питань, обов'язкових для розгляду, розкрити стадії процедури врахування громадської позиції публічною адміністрацією.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукової проблеми, яка полягає у з'ясуванні сутності, особливостей та шляхів розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. У результаті дослідження сформульовано низку концептуальних висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, основні з яких наведені нижче.

1. Визначено, що всі конституційні права і свободи громадян України підпадають під адміністративно-правове забезпечення шляхом їхньої реалізації та захисту, де особи з інвалідністю перебувають в особливому становищі, що виражено у відповідних складниках цього забезпечення. Соціально-адаптаційний складник охоплює питання оптимізації соціально-економічних, фінансових, правових та інших необхідних чинників, умов і процесів для належного самостійного пристосування осіб зі стійкими порушеннями стану здоров'я до соціального середовища. У такий спосіб держава сприяє у поновленні та розвитку їхніх соціальних зв'язків для повноцінної життєдіяльності, здійсненню прав і свобод на засадах рівності. Соціально-інтеграційний складник характеризується вимогою щодо уможливлення соціалізації осіб з інвалідністю, завершення процесу соціальної адаптації. Основний владний вплив спрямовується на публічні та суспільні інституції, а також певні категорії населення з метою дотримання і виконання ними юридичних обов'язків по сприянню реалізації та захисту прав і свобод цих людей. Визначальну роль відіграє діяльність суб'єктів публічної адміністрації по недопущенню й протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя, а також їхня адміністративно-юрисдикційна діяльність. Медико-реабілітаційний складник стосується питань, пов'язаних з фізичним, психологічним, сенсорним або інтелектуальним стійким порушенням стану здоров'я. На державному, регіональному та місцевому рівні для них створюються необхідні умови для відновлення та підтримання порушених або

втрачених функцій організму. Адміністративно-правовий вплив охоплює суб'єктів у медичній, соціальній, реабілітаційній та інших галузях соціальної сфери, що реалізують відповідні законодавчі положення.

2. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю характеризуються як сукупність універсальних і структурованих правових інструментів, розвинутих у міжнародних правових актах і Конституції України та закріплених в адміністративному законодавстві, функціонально спрямованих на досягнення належного стану втілення у життя правових можливостей цих людей на рівні з іншими громадянами країни, а також підтримання і розвитку доступного та недискримінаційного соціального середовища на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Ці правові засоби характеризуються конкретними спрямуваннями: 1) гуманістичний напрямок – гарантування повного виконання та неухильного дотримання у державі міжнародних стандартів прав людини; 2) соціальний напрямок – сприяння утвердженню у суспільстві найвищої соціальної цінності будь-якої людини, зокрема незалежно від наявності та міри стійких порушень функцій організму; 3) організаційно-регулятивний напрямок – формування і підтримання за допомогою встановлених юридичних дозволів, заборон і зобов'язань належних соціальних умов у суспільстві для ефективного здійснення прав і свобод осіб з інвалідністю за рівні з іншими громадянами, реалізації їхнього адміністративно-правового статусу; 4) заохочувальний напрямок – закріплення позитивних правових наслідків за вчинення дій з поліпшення суспільного становища осіб з інвалідністю, покращення умов здійснення ними суб'єктивних прав; 5) охоронний напрямок – недопущення дискримінації за ознакою інвалідності, запобігання і протидія іншим порушенням у сфері здійснення суб'єктивних прав людей зі стійкими порушеннями функцій організму, усунення наслідків, спричинених правопорушенням і відновлення порушених прав.

3. Доведено, що формування та розвиток на території України наукових поглядів щодо адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю на пряму залежало від моделі інвалідності, яка переважала у певний історичний проміжок часу. Мова йде про сукупність усталених поглядів на проблематику осіб зі стійкими порушеннями функцій організму, які вироблені на підставі світобачення репрезентативної частини суспільства, сформованих під впливом низки перманентних чинників і умов. Ключову роль відігравали такі об'єктивні обставини: 1) панівні в країні державотворчі, законодавчі, геополітичні, соціально-економічні, культурні та інші процеси, які визначали характер суспільних відносин; 2) ступінь розвитку нормативно-правових положень, що закріплюють правові механізми і сукупність гарантій щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина; 3) стан науково-теоретичної розробки у сфері публічного адміністрування та соціального забезпечення; 4) напрямки державної політики з соціальних і гуманітарних питань; 5) сформована громадська думка щодо необхідних меж правового забезпечення суб'єктивних прав населення.

4. Розкрито особливості адміністративно-правового впливу на освітню діяльність у контексті належного здійснення права на освіту, права на повагу до гідності та права на вільний розвитку особистості дітей з інвалідністю, що виражається через багатоманітність форм такого впливу. Це зумовлено специфікою рівнів освіти та передбаченими освітнім законодавством повноважень суб'єктів публічної адміністрації. Поряд із безпосереднім створенням рівного доступу до освіти без дискримінації, адміністративно-правове забезпечення у цій сфері передбачає досягнення інших суспільно значущих результатів, зокрема: 1) створення широкого інклюзивного освітнього середовища для індивідуального розвитку, здобуття відповідних компетентностей у закладах освіти різних рівнів; 2) формування загальних і спеціальних знань, умінь та навичок з метою потенційного отримання у майбутньому можливості здійснювати найбільш слушну професійну діяльність, що зважає на специфіку конкретного захворювання; 3) розвитку первинної та наступної соціальної адаптації та інтеграції через засвоєння життєвих і соціальних навичок, які необхідні для формування та розвитку практики участі у суспільній взаємодії; 4) засвоєння практик ефективної соціальної комунікації для окремих груп осіб з інвалідністю, зокрема які мають психічні захворювання та сенсорні порушення функцій організму; 5) розвиток потенціалу, що формує індивідуальні характеристики, необхідні для самобутньої життєдіяльності.

5. З'ясовано, що адміністративно-правове забезпечення здобуття освіти особами з інвалідністю у загальних і спеціальних закладах освіти передбачає застосування низки подібних адміністративно-правових засобів. Водночас специфіка певних освітніх осередків зумовлює застосування відмінного правового інструментарію, що значною мірою залежить від типу спеціальних закладів освіти. Окрім створення належних умов для здобуття передбачених законодавством загальних освітніх компетентностей, основний акцент суб'єктів публічної адміністрації концентровано на забезпеченні організації освітнього процесу в поєднанні з корекційними, розвивальними, відновлювальними, соціальними, реабілітаційними та іншими заходами, передбаченими індивідуальними програмами реабілітації. Тому особливі освітні потреби дітей зі стійкими розладами здоров'я зумовлюють сприяння суб'єктами публічної адміністрації у досягненні ефективності функціонування механізму адміністративно-правового забезпечення навчання, виховання і соціальної реабілітації молоді у системі державних установ навчально-реабілітаційного спрямування.

6. Аргументовано щодо важливості належного адміністративно-правового забезпечення безперервного навчання осіб з інвалідністю як запоруки повноцінної реалізації конституційного права на освіту. Процеси формування і розвитку особистості, її світоглядні, моральні та культурні установки поєднані з навчанням протягом усього життя. Первинні знання, уміння та навички, набуті в закладах дошкільної та загальної середньої освіти, поступово трансформуються у наступний рівень через здобуття професійно-

технічної й вищої освіти, складові освіти дорослих. Водночас досягнення людиною повноліття, яка має інвалідність, ускладнює подальше пристосування до освітнього процесу. Законодавством не вимагається від суб'єктів надання освітніх послуг і публічної адміністрації системної організації набуття більшістю із них освітніх компетентностей, за виключенням професійних. З наведеного випливає, що нині відповідна державна політика спрямовується здебільшого на соціальний захист, а не їхнє визнання рівноправними членами суспільства з особливими соціальними потребами. Це зумовлює перехід до відповідних демократичних правових традицій у цій сфері, що привалюють у цивілізованому світі.

7. Визначено, що залучення працездатного населення до зайнятості відіграє важливу економічну та соціальну роль на державному, регіональному та місцевому рівнях. Стала трудова діяльність є одним із ключових чинників життєдіяльності для осіб з інвалідністю, які у переважній більшості випадків не можуть працювати за рівних умов з іншими громадянами. Нестабільне соціально-економічне становище поглиблює стан дезадаптованості останніх, позбавляє можливостей вести самостійний спосіб життя без сторонньої підтримки та допомоги. Водночас безперервність трудової діяльності таких людей є суттєвою гарантією їхнього добробуту та виконання основних завдань соціальної реабілітації. Адміністративно-правові засоби забезпечення у сфері працевлаштування є первинним щаблем залучення осіб з інвалідністю до трудової діяльності, що надає можливість отримання на рівних умовах заробітної плати та державних соціальних гарантій, передбачених законодавством про працю. Постійне перебування в колективі та виконання покладених на них обов'язків відіграє важливу роль у їхній соціальній адаптації. Суб'єкти публічної адміністрації застосовують низку відповідних правових засобів, які залежать від: а) правового статусу суб'єктів владних повноважень; б) наявності або відсутності правового статусу зареєстрованої безробітної особи; в) виду та ступеню стійких порушень функцій організму претендента на роботу.

8. З'ясовано, що адміністративно-правові засоби забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю спрямовуються на реалізацію конкретних завдань: 1) створення доступного та недискримінаційного середовища на різних етапах трудової діяльності, забезпечення сприятливих умов праці зі справедливою заробітною платою та спеціального розумного пристосування робочого місця під конкретні нозології захворювань; 2) забезпечення якісної професійної орієнтації та навчання, які зважають на потреби й інтереси людей зі стійкими порушеннями функцій організму; 3) створення основних і додаткових робочих місць у державному та приватному секторах економіки для осіб з інвалідністю, а також їхнє активне мотивування до підприємницької діяльності та самозайнятості; 4) забезпечення соціальної адаптації у ході трудової діяльності шляхом взаємного пристосування осіб з інвалідністю до робочого місця, колективу та умов праці.

9. Означено важливість включення до адміністративно-правового забезпечення права на працю осіб з інвалідністю сукупності відповідних правових засобів, спрямованих на реалізацію професійної орієнтації, яка є однією з основних складових трудової діяльності та ефективної соціальної інтеграції. Вона виступає обов'язковою ланкою щодо сприяння формуванню та визначення професійних інтересів, здібностей, мотивування до активної трудової діяльності тощо. Характерним для професійної орієнтації є здійснення комплексу заходів специфічного владного впливу з метою забезпечення формування у громадян зі стійкими порушеннями стану здоров'я достатньої поінформованості про конкретні аспекти трудової діяльності населення для уможливлення подальшого професійного добору і відбору. Також вказана діяльність ставить собі за спеціальну мету концентрацію владного впливу на створенні мотиваційних передумов реалізації професійного потенціалу, зумовленого побажаннями, інтересами, набутими компетентностями, станом здоров'я та іншими чинниками, які безпосередньо впливають на можливість належним чином виконувати свої трудові обов'язки.

10. Наголошено, що адміністративно-правове забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері охорони здоров'я дозволяє отримувати поряд із безкоштовним медичним обслуговуванням і медико-санітарною допомогою комплекс додаткових заходів медичного, соціального, реабілітаційного характеру, розрахованих на цю категорію громадян. Гарантування кваліфікованого підходу до якості надання послуг, забезпечення матеріально-технічними, лікарськими, реабілітаційними та іншими засобами для ефективного відновлення або підтримання стійких порушень функцій організму, входить до переліку головних завдань суб'єктів публічної адміністрації у соціальній сфері. Застосовування адміністративно-правових засобів забезпечення права на охорони здоров'я осіб з інвалідністю реалізується у такий спосіб: а) у загальному порядку – охоплюються питання організації публічного адміністрування у сфері медичної практики та інших суміжних галузей з питань відновлення або підтримання порушених функцій організму без врахування індивідуальних психофізичних особливостей людини; б) у спеціальному порядку – стосуються юридичних механізмів, виконавчої та розпорядчої діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо забезпечення різних аспектів організації заходів з лікування, оздоровлення та реабілітації людей зі стійкими розладами здоров'я.

11. Аргументовано, що особи з інвалідністю у силу об'єктивних причин досить часто не можуть повноцінно здійснювати трудову діяльність, потребують публічних заходів із соціального забезпечення. Конституційна вимога щодо обов'язкової виплати пенсій та соціальних допомог, надання низки пільг, системних чи одноразових виплат може бути знівельована у разі відсутності дієвого контролю за вірністю та вчасністю нарахування і виплати бюджетних коштів. На суб'єкти публічної адміністрації покладається зобов'язання щодо забезпечення дієвого функціонування адміністративно-правового механізму у сфері соціального забезпечення, який гарантуватиме

особам з інвалідністю достатню якість життя з урахуванням відповідних державних норм і стандартів. Основними завданнями адміністративно-правових засобів у сфері соціального забезпечення осіб з інвалідністю є: а) гарантування суб'єктами публічної адміністрації реалізації права на належний життєвий рівень людей зі стійкими порушеннями функцій організму; б) забезпечення грошових виплат не нижче прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян; в) створення рівних можливостей доступності до державної системи соціального забезпечення; г) встановлення чітких і прозорих правил призначення та перерахунку виплат по інвалідності; д) надання реальної можливості захисту та поновлення порушених прав громадян на соціальний захист; е) стимулювання та зобов'язання суб'єктів відповідних правовідносин до належної реалізації своїх суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків у сфері соціального забезпечення; є) запобігання і протидія порушенням у сфері соціального забезпечення із застосуванням у разі необхідності адміністративно-правових санкцій.

12. Концентровано увагу на тому, що державне і місцеве сприяння залученню осіб з інвалідністю до фізичного та інформаційного оточення в соціальній сфері є важливим аспектом дотримання демократичних принципів, передумовою до реалізації прав і свобод цієї категорії населення. Суб'єкти публічної адміністрації створюють належні умови доступу громадян зі стійкими порушеннями стану здоров'я до всіх об'єктів соціальної інфраструктури. Відповідний юридичний механізм покликаний через сукупність адміністративно-правових засобів втілити в життя наведене з дотриманням засад недискримінації, рівних можливостей та найбільшого сприяння. Ключові завдання розвитку цих правових засобів полягають у продовженні курсу на розвиток законодавства щодо доступності об'єктів соціальної інфраструктури за міжнародними стандартами прав людини; зміні державної концепції забезпечення безбар'єрного середовища та розумного пристосування від формального характеру до надання реальної можливості задоволення особами з інвалідністю своїх потреб; формуванні новітньої системи державних будівельних норм і національних стандартів; розвитку механізмів доступності до об'єктів інформаційно-телекомунікаційної сфери; узгодження між собою повноважень державних і місцевих органів архітектурно-будівельного контролю.

13. Розвинуто положення щодо необхідності більш активного включення України у процеси функціонування міжнародного механізму забезпечення прав людини та виконання зобов'язань міжнародно-правового характеру з дотримання, виконання та розвитку приписів Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. Взаємодія вітчизняних суб'єктів публічної адміністрації та вказаного механізму є багатогранною, що ґрунтується на таких засадах: а) функціональне поєднання примату міжнародного права і самостійності внутрішнього права; б) узгодженість мети та цілей реалізації державної політики України з питань інвалідності та міжнародних стандартів прав людини; в) скоординований характер спільних дій та прийнятих рішень

між міжнародними організаціями та публічної адміністрації; г) обов'язковість дотримання і виконання суб'єктами публічної адміністрації міжнародних зобов'язань з прав людини.

14. Окреслено, що у демократичному суспільстві громадська думка однозначно враховується суб'єктами публічної адміністрації в процесі формування та прийняття управлінських рішень, що слугує основою розвитку засад внутрішньої й зовнішньої державної політики. Така партнерська співпраця сприяє гармонійному поєднанню публічних і приватних інтересів, є запорукою розвитку держави та суспільства. У кінцевому підсумку важливого значення набуває така ефективна модель функціонування адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, що включає безперервний двосторонній взаємозв'язок суб'єктів публічної адміністрації та зацікавлених представників суспільства. Завдяки публічно-громадському партнерству досягається формування системи відповідних адміністративно-правових засобів, які поєднують у собі дієві форми, методи та способи створення сприятливого соціального середовища для людей, які в силу стійких порушень функцій організму не спроможні належним чином реалізувати свій особистісний потенціал. Окрім того, залучення до управління публічними справами підвищує соціальний статус, сприяє налагодженню суспільних контактів, у зв'язку із чим інші громадяни починають сприймати осіб з інвалідністю рівними собі.

15. Головними умовами сталого розвитку адміністративно-правового забезпечення суб'єктивних прав людей зі стійкими розладами здоров'я названо активну підтримку євроінтеграційних процесів, що вимагає впровадження правозахисної моделі інвалідності у поєднанні з людиноцентричним підходом у публічному адмініструванні. З огляду на зазначене запропоновано шляхи вдосконалення законодавства у сфері адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, насамперед прийняти спеціальний Закон України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», а також схвалити та затвердити важливі нові нормативно-правові акти. Окрім того, надано рекомендації та пропозиції по вдосконаленню відповідного законодавства України у такий спосіб: 1) внесення низки змін і доповнень до чинних законодавчих і підзаконних актів у сфері освіти, праці, охорони здоров'я, соціального забезпечення, доступу до об'єктів соціальної інфраструктури, управління публічними справами; 2) визначення чинників з підвищення ефективності управлінської діяльності суб'єктів публічної адміністрації у соціальній сфері; 3) з'ясування оптимальних шляхів виконання міжнародно-правових зобов'язань України та імплементації норм міжнародного права щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Кондратенко В. М. Теорія і практика адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю : монографія. Харків : Мачулін, 2018. 436 с.

Статті у вітчизняних наукових фахових виданнях:

2. Кондратенко В. М. Напрями розвитку інформаційно-правового забезпечення прав і законних інтересів осіб з інвалідністю. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 148–150. URL: http://www.pap.in.ua/4_2016/44.pdf.

3. Кондратенко В. М. Розвиток правових гарантій у сфері працевлаштування осіб з інвалідністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 149–151. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2016/44.pdf.

4. Кондратенко В. М. Міжнародні стандарти у сфері державного забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Альманах міжнародного права*. 2017. № 15. С. 51–57.

5. Кондратенко В. М. Законодавчі аспекти діяльності органів публічної влади щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 142–147.

6. Кондратенко В. М. Адміністративно-правове регулювання забезпечення доступності осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури. *Наукові записки. Серія: Право*. 2017. Вип. 2. Спецвип. С. 94–98.

7. Кондратенко В. М. Поняття та зміст адміністративної діяльності органів публічної влади щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 46. Т. 1. С. 153–156.

8. Кондратенко В. М. Адміністративно-правове забезпечення у сфері реабілітації осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 26–29.

9. Кондратенко В. М. Конституційні права і свободи осіб з інвалідністю: поняття, зміст і форми захисту з боку органів публічної влади. *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. Вип. 3. С. 12–17.

10. Кондратенко В. М. Система суб'єктів публічної влади у сфері соціального забезпечення осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3. С. 71–75.

11. Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: шляхи перейняття зарубіжного досвіду. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. С. 36–38.

12. Кондратенко В. М. Особливості застосування адміністративно-правових засобів забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю у спеціальних закладах освіти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 1. С. 207–212.

13. Кондратенко В. М. Умови оптимізації адміністративно-правових засобів забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право*. 2018. Вип. 4. С. 83–87.

14. Кондратенко В. М. Актуальні питання вдосконалення адміністративно-правових засобів забезпечення професійної орієнтації осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2. С. 44–48.

15. Кондратенко В. М. Публічно-громадське партнерство як важлива складова побудови дієвої системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Право та державне управління*. 2018. № 4. С. 64–70.

16. Кондратенко В. М. Система адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері трудової діяльності. 2018. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4. С. 62–66.

17. Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення здобуття освіти особами з інвалідністю у закладах освіти загального типу. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1. С. 95–100.

18. Кондратенко В. М. Формування та розвиток парадигми адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 84–89.

19. Кондратенко В. М. Місце публічної адміністрації з питань створення належних умов індивідуального розвитку осіб з інвалідністю. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 151–156.

20. Кондратенко В. М. Теоретико-правова характеристика співдії міжнародного конвенційно-інституційного механізму та системи адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 52. Т. 2. С. 48–51.

21. Кондратенко В. М. Основні чинники розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. Т. 2. С. 104–111.

22. Кондратенко В. М. Сучасна модель системи адміністративно-правових засобів соціального забезпечення осіб з інвалідністю. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 177–181.

Статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях:

23. Кондратенко В. М. Проблеми сучасних концептуальних підходів до адміністративно-правового забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 1. Т. 2. С. 73–78.

24. Кондратенко В. Н. Административно-правовые средства обеспечения непрерывного обучения лиц с инвалидностью. *Leges et vita*. 2018. № 4/2. С. 81–85.

25. Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері соціальної інфраструктури: інституційно-функціональний вимір. *Eurasian academic research journal*. 2018. № 4. С. 70–76.

26. Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення права на працю осіб з інвалідністю: система та шляхи розвитку. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2018. № 2. Ч. 2. С. 59–63.

27. Кондратенко В. Н. Теоретико-правовые аспекты административно-правовых средств обеспечения здравоохранения лиц с инвалидностью. *Legea si viata*. 2018. № 6/2. С. 50–54.

28. Kondratenko V., Manzhula A., Sobol Y. The current factors of ensuring the activities of public administration regarding the organization of the system of social adaptation of children with disabilities. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research*. 2019. Special Issue-1. P. 498–508.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

29. Кондратенко В. М. Сутність прав і свобод людей з інвалідністю з погляду адміністративно-правових відносин. *Актуальні проблеми національного законодавства* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кіровоград, 8 жовт. 2015 р.). Кіровоград : Полімед-Сервіс, 2015. С. 46–49.

30. Кондратенко В. М. Сучасний стан захисту прав інвалідів у судовому порядку в Україні. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кіровоград, 4 груд. 2015 р.). Кіровоград : КОД, 2015. С. 191–194.

31. Кондратенко В. М. Окремі напрями захисту прав і законних інтересів людини і громадянина органами публічної влади. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали III-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (Кременчук, 4–5 груд. 2015 р.). Кременчук : Щербатих О. В., 2015. С. 85–88.

32. Кондратенко В. М. Генеза наукової та державно-правової думки щодо адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми національного законодавства* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (Кіровоград, 29 квіт. 2016 р.). Кіровоград : Полімед-Сервіс, 2016. С. 93–96.

33. Кондратенко В. М. Гуманістичні тенденції євроінтеграційного розвитку освіти дорослих на сучасному етапі. *Постдип–2016: Современные технологии образования взрослых* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Гродно, Білорусія, 15 лист. 2016 р.). Гродненський держ. ун-т ім. Я. Купали. URL: <http://ipo.grsu.by>.

34. Кондратенко В. Н. Правовые проблемы обеспечения прав детей-инвалидов. *Перспективы развития права* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Вільнюс, Литва, 22 січ. 2017 р.). Вільнюс : Університет К. Симонавичуса, 2017. С. 52–57.

35. Кондратенко В. М. Гарантування прав та інтересів осіб з інвалідністю в сучасному інформаційному просторі. *Актуальні проблеми національного законодавства* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 18 квіт. 2017 р.). Кропивницький : Полімед-Сервіс, 2017. Вип. 55. С. 108–110.

36. Кондратенко В. М. Зміст адміністративно-правового статусу осіб з інвалідністю в умовах євроінтеграції України. *Актуальні проблеми державно-*

правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 20 трав. 2017 р.). Запоріжжя : Просвіта, 2017. Т 1. С. 169–171.

37. Кондратенко В. М. Поняття та зміст адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 жовт. 2017 р.). Львів : Центр правничих ініціатив, 2017. С. 71–73.

38. Кондратенко В. М. Забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю як складова адміністративно-правового механізму реалізації правозахисної функції держави. *Achievement of high school-2017* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Софія, Болгарія, 15–22 лист. 2017 р.). Софія : Бял ГРАД-БГ, 2017. С. 3–5.

39. Кондратенко В. М. Ключові адміністративно-правові засоби забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю та шляхи їх реформування. *Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28 бер. 2018 р.). Запоріжжя : ЛІРА ЛТД, 2018. С. 167–170.

40. Кондратенко В. М. Напрямки удосконалення адміністративно-правових засобів забезпечення права на охорону здоров'я осіб з інвалідністю в контексті медичної реформи в Україні. *Проблеми реалізації і захисту соціальних прав в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 27 квіт. 2018 р.). Львів : Галич-Прес, 2018. С. 162–165.

41. Кондратенко В. М. Питання ефективної оптимізації публічно-сервісної діяльності органів влади у сфері забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. *Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18–19 трав. 2018 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2018. С. 31–32.

42. Кондратенко В. М. Головні критерії підвищення дієвості зайнятості осіб з інвалідністю суб'єктами публічної адміністрації. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 верес. 2018 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 51–57.

43. Кондратенко В. М. Необхідність зміни парадигми публічного забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: від соціальної захищеності до правозахисної моделі. *Верховенство права та правова держава* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 14–15 верес. 2018 р.). Ужгород : Ужгородський національний університет, 2018. С. 93–96.

44. Кондратенко В. М. Класифікація адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у сфері освіти. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ.

конф. (Одеса, 21 верес. 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 82–85.

45. Кондратенко В. М. Рівні адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у рамках виконання міжнародних зобов'язань з прав людини. *Людина і закон: публічно-правовий вимір* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 5–6 жовт. 2018 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2018. С. 57–60.

АНОТАЦІЯ

Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукової проблеми щодо адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. З'ясовано сутність та зміст прав і свобод осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового забезпечення. Сформулювало поняття, встановлено сутність та види адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Характеризуються процеси формування та розвитку державної політики та наукових поглядів щодо цих правових явищ на теренах України.

Розкрито систему адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в освітній сфері. Визначено їхню сутність та особливості застосування щодо реалізації безперервного навчання в інклюзивних і спеціальних закладах освіти та під час освіти дорослих. Характеризуються найголовніші адміністративно-правові засоби забезпечення працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю. Розкрито зміст владного впливу на процеси організації та здійснення професійної орієнтації щодо цієї категорії громадян. Висвітлено ключові особливості застосування адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в окремих галузях соціальної сфери, зокрема охорони здоров'я, соціального забезпечення, а також доступності до об'єктів соціальної інфраструктури.

Означено особливості взаємодії міжнародного механізму захисту прав людини та національної системи адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. З'ясовано сутнісне наповнення, принципи, напрямки та форми здійснення публічно-громадського партнерства з питань адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Така співпраця сприяє гармонійному поєднанню публічних і приватних інтересів, є запорукою сталого розвитку держави та суспільства.

Аргументовано головні напрямки розвитку адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах європейської інтеграції України. Запропоновано прийняття нових, внесення змін і доповнень до чинного законодавства в окресленій сфері, насамперед прийняти спеціальний Закон України «Про забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю».

Ключові слова: адміністративно-правові засоби, особи з інвалідністю, людиноцентризм, освіта, охорона здоров'я, права і свободи, правозахисна модель інвалідності, праця, публічно-громадське партнерство, соціальна інфраструктура, соціальна сфера, соціальне забезпечення, суб'єкти публічної адміністрації.

АННОТАЦИЯ

Кондратенко В. М. Административно-правовые средства обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

В диссертации выполнена характеристика сущности и особенностей прав и свобод лиц с инвалидностью как объекта административно-правового обеспечения. Определены их общие и специальные признаки, которые, с одной стороны, отображают правовые возможности всех граждан страны, с другой – особенности осуществления правовых возможностей людей со стойкими нарушениями состояния здоровья.

Сформулировало понятие, определена сущность и виды административно-правовых средств обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью. Для них присущие такие особенности: закреплены в нормах административного права; выражают правовые инструменты, которые охватывают функциональную и институционную составляющую; устремляются на формирование и поддержание социальной среды для эффективного осуществления субъективных прав на уровне с другими гражданами страны, их охрану через обеспечение сдерживания и развитие в обществе, предотвращения правонарушений и дискриминационных проявлений в этой сфере; предусматривают защиту прав и свобод, что включает осуществление мероприятий и совершения ряда действий по возобновлению нарушенных прав. Характеризуются процессы формирования и развития научных взглядов относительно этих явлений правовой действительности, сформирована соответствующая периодизация.

Раскрыты административно-правовые средства обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью в образовательной сфере, определена их сущность и особенности применения по вопросам реализации непрерывной учебы в инклюзивных и специальных заведениях образования, а также образование взрослых. Выяснено, что общее административно-правовое влияние на образовательную сферу с целью создания надлежащих условий по получению

образования детьми с инвалидностью имеет комплексный и унифицированный характер для всей системы заведений образования. В то же время специфика специальных учебно-воспитательных комплексов предопределяет использование соответствующих правовых средств с отличиями в направлениях, формах и заданиях их использования.

Характеризуется система административно-правовых средств обеспечения трудоустройства и занятости лиц с инвалидностью. Выявлено содержание властного влияния на процессы организации их профессиональной ориентации. Указаны основные задания этих правовых средств, в частности: создание доступной среды для трудовой деятельности, обеспечения благоприятных условий труда, умного приспособления рабочего места; обеспечение качественной профессиональной ориентации и учебы; создание рабочих мест для лиц с инвалидностью; содействие социальной адаптации путем взаимного приспособления лиц с инвалидностью к рабочему месту, коллективу и условиям труда. Отражены особенности применения административно-правовых средств обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью в отдельных отраслях социальной сферы, в частности здравоохранения, социального обеспечения, доступности к объектам социальной инфраструктуры.

Определена сущность, принципы и формы реализации публично-общественного партнерства по вопросам административно-правовых средств обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью, которое предусматривает взаимодействие субъектов публичной администрации с представителями общества относительно наработки рациональных решений по формированию и применению соответствующего правового инструментария с обязательным учетом мнения людей со стойкими расстройствами здоровья. Раскрыто положение относительно структуры международного механизма защиты прав человека, которая состоит из конвенционных и институционных элементов. Определены особенности и направления его взаимодействия с национальной системой административно-правовых средств обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью.

Главными условиями устойчивого развития административно-правового обеспечения субъективных прав людей со стойкими расстройствами здоровья названа поддержка евроинтеграционных процессов, которая требует внедрения правозащитной модели инвалидности в сочетании с человекоцентристским подходом в публичном администрировании. Учитывая отмеченное предложено принять специальный Закон Украины «Об обеспечении прав и свобод лиц с инвалидностью» и новые концептуальные нормативно-правовые акты.

Предоставлены рекомендации и предложения по усовершенствованию законодательства в сфере административно-правового обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью таким способом: 1) внесение ряда изменений и дополнений к действующим законодательным и подзаконным актам в сфере образования, труда, здравоохранения, социального обеспечения, доступа к объектам социальной инфраструктуры, управления публичными делами; 2) определения ключевых факторов повышения эффективности управленческой деятельности

субъектов публичной администрации в социальной сфере; 3) выяснения путей выполнения международно-правовых обязательств Украины и имплементации норм международного права относительно обеспечения прав и свобод лиц с инвалидностью.

Ключевые слова: административно-правовые средства, лица с инвалидностью, здравоохранение, образование, права и свободы, правозащитная модель инвалидности, публично-общественное партнерство, социальная инфраструктура, социальная сфера, социальное обеспечение, субъекты публичной администрации, труд, человекоцентризм.

SUMMARY

Kondratenko V. M. Administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons is with disability. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Law by specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure, Finance Law, Information Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

In dissertation theoretical generalization and new decision of scientific problem are carried out in relation to the administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons with disability. Essence and features of rights and freedoms of persons with disability as an object of administrative legal providing. Set forth a concept, essence is certain, functions and classification of administrative legal facilities of rights and freedoms of persons with disability, and the processes of forming and development of state legal and scientific looks are characterized in relation to these phenomena of legal reality.

The administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons with disability in an educational sphere, their essence and features of application are certain on questions realization of continuous studies in inclusive and the special establishments of education, and for educations of adults. The administrative legal facilities providing of employment of persons with disability. Maintenance of imperious influence is exposed on the processes of organization of professional orientation of this category of citizens. The features of application of administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons with disability in separate industries of social sphere, in particular health protection, public welfare and availability to the objects of social infrastructure.

Basic directions of development of administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons with disability in the conditions of European integration of Ukraine. The features of interdependent cooperation of international mechanism of protection of human rights and national system of administrative legal facilities providing of rights and freedoms of persons with disability. The subjects of public administration find out essence, principles, directions and forms of realization of publicly public partnership, on questions providing of rights and freedoms of persons with disability. It is offered acceptance of new, making alteration and adding to the operating legislative acts in outlined sphere with the aim of increase

of efficiency of the administrative legal providing of equitable rights of people with proof violations of functions of organism.

Keywords: administrative legal facilities, executive bodies, health, humancentric, human rights model of disability, public partnership, persons with disability, rights and freedoms, social infrastructure, social sphere, social welfare, subjects of public administration.

Підписано до друку 22.08.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.